

*Лютянська Н. І.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКАДРОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ФІЛЬМІВ

Анотація. Статтю присвячено вивченню особливостей закадрового перекладу аудіовізуальної продукції. Остання характеризується поєднанням вербального і невербального компонентів. Спосіб виконання перекладу та його кінцевий результат визначають різновиди аудіовізуального перекладу. Серед них найбільш поширеними є дублювання, субтитрування та закадровий переклад. На позначення останнього в українській мові виділяють різні терміни, а в цьому дослідженні йдеться про закадровий переклад. На відміну від інших різновидів перекладу, він є більш прийнятним, особливо в тих країнах, які обмежені фінансовими витратами. Закадровий переклад характеризується власними різновидами, що залежать від кількості акторів озвучування, та ступенем професійності перекладачів. Кожен різновид закадрового перекладу вимагає певних етапів підготовки та виконання. Крім вищезазначеного, до закадрового перекладача висуваються специфічні вимоги. У роботі йдеться про закадровий переклад документального фільму «Земля: Один вражаючий день». Завданням документальних фільмів є передача фактів про певні події чи певні персоналії. Від вищезазначеного залежить і класифікація документальних фільмів. У дослідженні подається узагальнена класифікація документальних фільмів разом із можливими труднощами, з якими може зіткнутися перекладач у процесі передачі змісту фільму іноземною мовою. Вони пов'язані як з умовами праці перекладача, так і з особливостями жанру фільму. Власне аналіз закадрового перекладу фільму показує, що перекладач зумів відтворити зміст оригінального кінотвору українською мовою, передавши його завдяки відповідним трансформаціям та прийомам перекладу. Завдяки їх використанню перекладачеві вдалося наблизити оригінальний текст до звучання українською мовою за тривалістю, необхідною для цього різновиду перекладу. Синхронізація повідомлення, що передається в оповіді, з відеорядом є ще одним здобутком перекладача. Незважаючи на велику кількість праць із теорії аудіовізуального перекладу, перспективним є подальше дослідження можливих труднощів у процесі перекладу фільмів різних жанрів, зокрема документальних.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, дублювання, субтитрування, закадровий переклад, документальний, синхронізація.

Постановка проблеми. Швидке поширення кіно-, відеопродукції, а й отже, необхідність поширення такої продукції в іншомовному середовищі спричинили появу та розвиток так званого аудіовізуального перекладу.

За останні десятиліття з'явилося чимало праць як закордонних, так і вітчизняних науковців із теорії аудіовізуального перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження присвячені теорії аудіовізуального перекладу загалом [1; 2; 3; 4], його методології [5]. Основна увага науковців прикута до вивчення таких різновидів аудіовізуального перекладу, як дублювання [6; 7] та субтитрування [8; 9; 10; 11; 12]. При цьому праці закордонних науковців мають більш практичний характер, у той час як праці вітчизняних науковців – теоретичний. Кількість наукових праць, як вітчизняних, так і закордонних, присвячених закадровому перекладу, не є достатньою. В основному він розглядається разом з іншими видами аудіовізуального перекладу.

Мета статті – визначити особливості закадрового перекладу аудіовізуальної продукції, зокрема документальних фільмів, українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Аудіовізуальна продукція досить різноманітна й не обмежується виключно перекладом кінофільмів. Серед аудіовізуальних текстів – телевізійні програми, випуски новин, рекламні ролики і відеоігри тощо. Визначальною же рисою аудіовізуальної продукції є поєднання вербального (текстового) та невербального (іконічного) компонентів. Тобто перекладач у процесі роботи працює з діалогами або коментарями, звуковими ефектами, зображенням, атмосферою відео.

Варто зазначити, що аудіовізуальний переклад має свої різновиди, що характеризуються власною специфікою (міжмовні та внутрішньомовні перетворення). Наприклад, дублювання, субтитри, сурдопереклад, субтитри в режимі реального часу тощо (Див. F. Chaume).

Одним із різновидів аудіовізуального перекладу є закадровий переклад.

Закадровим перекладом (від англ. *voice-over*; букв. «голос зверху») називають різновид перекладу аудіовізуальних творів, за якого перекладені репліки акторів озвучення можна чути разом з оригінальною звуковою доріжкою твору [13, с. 186]. При цьому існує кілька варіантів назви цього різновиду перекладу українською мовою: закадровий переклад [13; 14], закадрове озвучування або назвучування [15], псевдодубляж [16]. У своїй роботі ми будемо використовувати саме термін «закадровий переклад».

Закадровий переклад як різновид перекладу аудіовізуальної продукції має свої особливості. Закадровий переклад використовують в основному в тих країнах, які з фінансових причин не можуть дозволити собі виконувати дубляж великої кількості відеопродукції, оскільки дубляж є найдорожчим різновидом аудіовізуального перекладу [17, с. 121]. До таких країн належить, насамперед, Україна.

Виділяють такі різновиди закадрового перекладу, що застосовуються в Україні:

– одноголосий, коли озвучування кінофільму ведеться одним актором (переважно чоловіком);
 – двоголосий – жіночі ролі озвучуються жіночим голосом, чоловічі – чоловічим;
 – багатоголосий – різні актори виконують озвучування кінофільму [18].

Крім того, закадровий переклад може бути:

– професійним (здійснюється професіоналами на замовлення телевізійної компанії);
 – аматорським (виконується нефахівцями, нині – найпоширеніший різновид, що стрімко поширюється в Інтернеті);
 – авторський (використовується голос власне перекладача; практика була поширена в перші роки незалежності нашої країни) [19, с. 50].

При цьому професійний закадровий переклад в Україні виконують окремі бюро перекладів [20; 21], тоді як закадровим озвучуванням займаються професійні студії [18].

Кожен із різновидів аудіовізуального перекладу вимагає певних етапів підготовки та виконання. Спрощена схема виконання закадрового перекладу виглядає таким чином:

- 1) переклад;
- 2) власне озвучування.

Перекладач отримує матеріали (копію відеопродукції та скрипт до нього) та працює одночасно з текстом (скриптом) та відео. Скрипти оформлені належним чином і містять посилання на відповідний відео- або аудіоряд у тексті, тривалість тексту (тайм-код), інтонаційну модель. Текст перекладу оформлюється подібним чином [22].

Проте варто виділити і проміжні етапи роботи над закадровим перекладом:

- 1) обрання режисера для озвучування;
- 2) обрання виду озвучування (одноголосий або багатоголосий);
- 3) підбір акторів для озвучування;
- 4) узгодження перекладу із замовниками;
- 5) власне запис аудіодоріжок;
- 6) створення готового аудіоматеріалу [23, с. 51].

Закадровий переклад нині вже не є синхронним. Тому робота перекладача пов'язана з перекладом виключно кіносценарію, що наближає його до художнього перекладу, а за типом він є письмовим. Крім того, до перекладача аудіовізуальної продукції висуваються специфічні вимоги: репліки перекладу і оригіналу мають збігатися за довжиною, оскільки вони пов'язані з артикуляцією персонажа на екрані; передавати реалії слід поширеними еквівалентами або замінювати їх більш зрозумілими аналогами культури цільової мови; відтворювати жарти з урахуванням особливостей менталітету країни мови перекладу; знаходити еквіваленти вигуків і звуконаслідуванням, максимально за звучанням близькі до оригінальних, які буде чути за кадром [24, с. 121]. Перераховані вимоги ускладнюють роботу перекладачеві, тому в результаті все одно зустрічаються помилки під час перекладу.

Варто зазначити, що закадровий переклад є тією «золотою серединою» у виборі між стратегіями доместикації та форенізації, які можуть використовуватися в процесі не тільки перекладу художніх текстів [25], а й перекладу рекламних текстів або текстів фільмів різних жанрів [26], зокрема йдеться про документальні фільми.

Документальним називається фільм, в основу якого покладені зйомки реальних подій та осіб. Темою ж для документальних фільмів найчастіше є історичні події, культурні та соціальні явища, відомі особистості та товариства тощо [27].

До різновидів документального кіно належать:

– псевдодокументальні фільми (англ. mockumentary), що імітують або навіть фальсифікують викладені факти;
 – науково-популярні фільми, що оприлюднюють наукові відомості, результати досліджень і можуть містити міждисциплінарну полеміку;
 – хронікально-документальні фільми, які характеризуються хронікою викладу подій, що сталися.

Для того, щоб популяризувати документальні фільми в іншомовному середовищі, їх треба перекласти. До основних труднощів перекладу документальних фільмів належать [28]:

1) умови праці:

– часові рамки – перекладачеві в середньому необхідно від 5-7 днів для перекладу фільму тривалістю 90 хвилин;
 – наявність/відсутність скриптів постпродакшину або погана якість скриптів (скрипти можуть містити велику кількість термінів або власних назв, можуть траплятися помилки в тексті скрипту);

2) жанрові особливості:

– галузева термінологія (історія, медицина, зоологія тощо);
 – оповідь (оповідь від третьої особи; мовлення персонажів, що є фахівцями в певній галузі; діалоги та спонтанне мовлення; поєднання вигадки і реальності під час розповіді про історичні факти та персоналії).

Розглянемо особливості закадрового перекладу на конкретному матеріалі. Для аналізу був вибраний документальний фільм «Земля: Один вражаючий день» (2017) (від англ. *Earth: One Amazing Day*) [29]. Фільм був знятий студією BBC Earth Films та є сіквелом фільму *Earth*. Вибраний документальний фільм можна зарахувати до науково-популярних фільмів. Події у фільмі відбуваються протягом одного дня в різних куточках світу. Головними персонажами виступають тварини, представники різних видів. Оповідь же у фільмі, який розрахований на широку аудиторію, ведеться від імені коментатора. Слід зазначити, що речення в кінотексті переважно прості, що визначається цільовою аудиторією – діти та дорослі. Наприклад,

It's a small blue planet, with a rocky moon.

His enormous radar ears can hear a pin drop [30].

Ще однією особливістю документального фільму є наявність термінів на позначення класів та видів тварин, рослин (*serval, marine iguana, snakes, giant panda, bamboo*).

Закадровий переклад українською мовою був виконаний студією *Pie Post Production* [31]. Переклад є професійним, одноголосим (закадровий текст озвучується чоловічим голосом). Загалом україномовний переклад є адекватним. Перекладачеві вдалося передати мету кінотексту – ознайомити з особливостями існування тварин різних видів. З огляду на особливості виконання закадрового перекладу, трансформації, що були вжиті в мові перекладу, не перенасичують кінотекст. Перекладач врахував не лише вербальну частину кінотексту, а й невербальну – тривалість звучання реплік коментатора мовою перекладу. Тому додавання та описовий переклад вживалися не так часто. Завдяки цьому репліки закадрового перекладу звучать майже синхронно з репліками коментатора, відставання не перебільшує 10 секунд. Крім того, варто зазначити і повну синхронізацію відеоряду

з текстом оповіді. Як вже зазначалося раніше, кінотекст характеризується наявністю великої кількості термінів на позначення класів та видів тварин. До прийомів, які застосовувалися під час перекладу вищеперелічених термінів, належать:

- підбір лексичного еквівалента (*racer snake* – *полоз, преу* – *здобич*);
- транслітерація (*serval* – *сервал, zebra* – *зебра*);
- калькування (*marine iguana* – *морська ігуана*).

Перекладачеві вдалося досягти мети документального фільму – просвітницької. Задум авторів документального фільму щодо показу життя тварин відтворений повною мірою.

Висновки. Отже, переклад документальних фільмів має свої особливості, що залежать від кількох факторів. Серед них – різновид документального фільму та технічні можливості перекладачів. Закадровий переклад є одним із різновидів аудіовізуального перекладу, що використовується для документальних фільмів.

Це дослідження було присвячене закадровому перекладу документального фільму «Земля: Один вражаючий день» (2017), що є адекватним та повністю передає факти про життя тварин, зібрані авторами фільму, українською мовою.

Перспективою подальших досліджень вважаємо подальші розвідки з теорії аудіовізуального перекладу, а саме: переклад різних жанрових форм (художні фільми, мультиплікаційні фільми тощо) задля вивчення можливих проблем, що виникають у процесі перекладу, та способів їх усунення.

Література:

1. Chaume F. The turn of audiovisual translation: new audiences and new technologies. *Translation spaces*. 2013. 2 (1). P. 105–123.
2. Diaz C. New trends in audiovisual translation. Bristol: Multilingual matters, 2009.
3. Лукьянова Т.Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2011. № 973. Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Випуск 68. С. 183–187.
4. Пушина В., Сітко А. Особливості аудіовізуального перекладу. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика* : збірник наукових праць. 3-4 квітня 2020 р. Київ : Аграр Медіа Груп. С. 119–124.
5. Матківська Н.А. Питання методології дослідження аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2015. № 3. С. 147–152.
6. Chaume F. Synchronization in dubbing: A Translational approach. *Topics in audiovisual translation*. 2004. P. 35–53.
7. Полякова О.В. Стратегія відбору ліпсінк-відповідників за принципом фонетичного синхронізму в дубляжі англійських анімаційних фільмів українською. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Випуск 45. С. 305–307.
8. Diaz C. New trends in audiovisual translation. Bristol: Multilingual matters, 2009. P. 283.
9. Gotlieb H. Subtitling. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London and New York: Routledge, P. 244–248.
10. Sokoli S. Subtitling norms in Greece and Spain. *Audiovisual translation: language transfer on screen*. 2009. P. 36–48.
11. Єлісеєва С.В. Особливості субтитрування як напрямку перекладацької діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 32, Том 2. С. 158–160.
12. Радецька С.В. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Книга 2. С. 81–84.
13. Лукьянова Т.Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2011. № 973. Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Випуск 68. С. 183–187.
14. Дубовий К.В. Помилки і втрати у закадровому перекладі художнього фільму. *Філологічні трактати*. 2015. Том 7. № 3. С. 33–38.
15. Сегол Р. Редагування перекладу аудіовізуальних творів для назвчування. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 1. С. 49–51.
16. Федоренко С.В., Валькова А.О. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних англомовних документальних фільмів. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88), грудень. С. 336–340.
17. Вострецова В. Адаптація в аудіовізуальному перекладі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2014. Випуск 126. С. 120–123.
18. Студія відеовиробництва. Lanet Production: вебсайт. URL: <https://lanet.pro/ru/price/voice-over/> (дата звернення: 31.05.2021)
19. Сегол Р. Редагування перекладу аудіовізуальних творів для назвчування. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 1. С. 49–51.
20. Агенство перекладів «Task Force»: вебсайт. URL: https://taskforce.ua/ua/zakadrovyyu_perevod_i_dublyazh_v_chem_slozhnost_zakaza (дата звернення: 31.05.2021)
21. Бюро перекладів «Тезаурус»: вебсайт. URL: <http://thesaurus.com.ua/ukr/oral-translation/multimedia-translation/> (дата звернення: 31.05.2021)
22. Савко М.В. Аудиовізуальний переклад в Беларусі. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14. Том 6. С. 353–357.
23. Сегол Р. Редагування перекладу аудіовізуальних творів для назвчування. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 1. С. 49–51.
24. Пушина В., Сітко А. Особливості аудіовізуального перекладу. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика* : збірник наукових праць. 3–4 квітня 2020 р. Київ : Аграр Медіа Груп. С. 119–124.
25. Савко М.В. Аудиовізуальний переклад в Беларусі. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14, Том 6. С. 353–357.
26. Вострецова В. Адаптація в аудіовізуальному перекладі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2014. Випуск 126. С. 120–123.
27. Документальне та науково-популярне кіномистецтво: вебсайт. URL: <https://sites.google.com/site/khfhndlyfts/dokumentalne-ta-naukovo-popularne-kinomistectvo> (дата звернення: 01.06.2021)
28. Matamala A. Main challenges in the translation of documentaries. *New trends in audiovisual translation* / ed. Diaz-Cintas Jorge. Londres: Multilingual Matters. P. 109–120.
29. Documentary Earth: One Amazing Day: web-site. URL: <https://www.documentarymania.com/player.php?title=Earth:%20One%20Amazing%20Day> (last accessed: 01.06.2021)
30. Earth: One Amazing Day. Film Script: web-site. URL: https://www.scripts.com/script/earth:_one_amazing_day_7406 (last accessed: 01.06.2021)
31. Документальний фільм «Земля: Один вражаючий день»: вебсайт. URL: <http://moviestape.net/dokumentalnyj/11029-zemlya-odin-vrazhayuchiy-den.html> (дата звернення: 01.06.2021)

Liutianska N. Voice-over peculiarities of documentaries

Summary. The article deals with the voice-over peculiarities of audiovisual products. The latter are characterized by combining verbal and non-verbal components. The mode of providing translation and its resulting form cause the various types of audiovisual translation. Dubbing, subtitling and voice-over are the most widespread among them. There are different nominations in the Ukrainian language to denote the voice-over. The latter is commonly used in the countries which have limited budget for translation services. Voice-over has its own varieties that depend on the number of actors working on the voice-over and their professional characteristics. Any of the above mentioned varieties requires certain

stages of its preparing and providing. Besides that translators who work on voice-over need to fulfill special requirements. The present research deals with the voice-over peculiarities of BBC documentary *Earth: One Amazing Day*. The main aim of documentaries is to reveal the information on some certain events or people involved. That reason becomes important while classifying documentaries. General classification of documentaries is provided in the present research. Moreover, the possible obstacles for translators working on documentaries are analysed. Working conditions as well as genre peculiarities are among them. The voice-over analysis of BBC documentary *Earth: One Amazing Day* indicated

that the translator managed to convey the sense of the source text into Ukrainian by using corresponding transformations and ways of translation. The usage of the above mentioned means helped to make the duration of commentaries in the target text almost the same as in the source text. Synchronisation of the narration with the video is another advantageous side of the translation. Despite the great number of research papers devoted to the theory of audiovisual translation there is a need in investigating all the possible obstacles of translating different film genres.

Key words: audiovisual translation, dubbing, subtitling, voice-over, documentary, synchronisation.